

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УВЕЛИЧАВАНЕ НА ТЪРГОВИЯТА С ХРАНИ МЕЖДУ КИТАЙ И ЕС

Антон Костадинов

EU – CHINA FOOD TRADE POTENTIAL AND PERSPECTIVES

Anton Kostadinov

Резюме: Стремелът на Китай да произвежда достатъчно храна за нарастващото си население е проблем, разпознат от дълго време. Около една пета от световното население живее в Китай и може да разчита само на една петнадесета от обработваемата земя в света за производство на храни. Освен това китайското население не само нараства, то се премества в градовете и увеличава доходите си. Това означава, че търсенето на храни в Китай, в двете си измерения количество и качество, ще се увеличава. Редица страни в Европа са традиционни производители и биха могли да се възползват от възможностите за развитие на търговското сътрудничество.

Ключови думи: Китай, ЕС, търговия с храни, продоволствена сигурност

Abstract: China's strive to produce enough food for its growing population is well known from long time ago. One fifth of the world population is inhabiting China, at the same time arable land in that country is only one fifteen of world's arable land. It means that food demand in China will grow steadily in its two dimensions as a quantity and as a quality. There is a chance for trade growth for number of European countries which produce food to export it to China.

Key words: China, EU food trade, food security

Бързото индустриализиране на Китай през последните 30 години позволи на страната да се превърне във водеща икономическа сила. През това време в страната икономическият ръст на годишна база беше между 7-10%. Индустриализация на страната и промените в икономиката ѝ изискват ребалансиране на националното стопанство на Китай. Новите реалности изискват търсене на баланс във всяка една сфера. В момента страната прави опит да уравни финансовата си система. Важен показател е равновесието на пазара на храни. Постоянно увеличаващото се население на Китай се нуждае от по-големи количества и по-качествено продоволствие и повече ресурси за поддържане на растежа на китайската икономика. Това създава необходимост от ребалансиране на китайските външноикономически отношения.

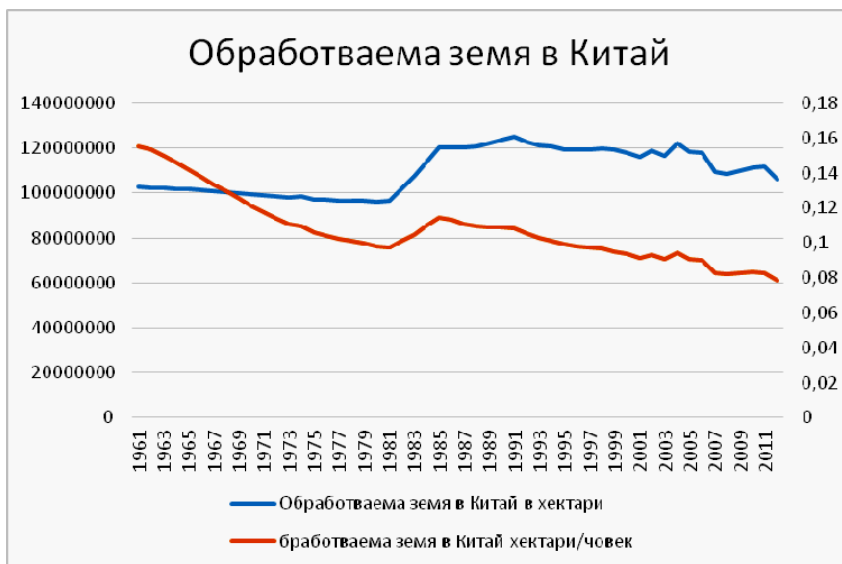
През 50-те години на 20 век Китай беше нетен износител на храни, през 60-те години вноса на зърно беше незначителен. Колебанията при вноса продължиха и през 70-те и 80-те години, за да се стигне до 1995 г., когато вноса на зърно достигна 20 млн. тона. След този период Китай се стреми да запази по-високи нива на самодостатъчност по отношение на продоволствената сигурност. В момента в страната живеят 500 млн. души от средна класа с доходи от 13 500 – 53 900 долара годишен доход. Това е над 50% от хората живеещи в градовете. Населението се урбанизира, увеличава доходите си и това означава стабилен ръст на търсенето на храни в двете му измерения, като ко-

личество и като качество. Аргумент в подкрепа на това твърдение е и очакването средната класа в Китай да нарасне до 630 млн. души през 2022 г. Тези данни показват консерватизма на прогнозите по отношение на този показател. Потреблението на потребителски стоки в страната се увеличава, спестяванията на населението под 30 г. са минимални.

Въпросите, възникващи около продоволствената сигурност на страната все още предстоят да се решават. Основно предизвикателство пред страната е да осигури баланс между търсено и предлагано количество храна. Причините Китай да се обърне към доставка на храни от вън са замърсените почви в страната, недостатъчните площи за производство на храни и др. Бързата индустриализация на страната доведе и до рязко намаляване на годните за производство на храни земеделски земи. Въпреки това днес Китай произвежда 95% от необходимите му храни. В основата на това стои правителствената политика на страната „95% продоволствена сигурност“. Днес страната е най-големият вносител на растителни мазнини, рапица, соя и животински мазнини. Този внос се основава на необходимостта от здравословно хранене и използването на ориз при производството на месо. Недостигът на храни в Китай е възможност за търговските му партньори да балансират търговията си с азиатската държава. Предпоставка за това е китайската външнотърговска политика, която се основава на осигуряване на достъп до необятния китайски пазар срещу китайски инвестиции в страната партньор.

1. Замърсените почви в Китай

Друг проблем пред Китай представлява намаляване на площта на обработваемата земя. Поради минималната защита на околната среда, повече от три десетилетия индустриален растеж и прекомерна употреба на химикали се замърсиха значителни площи обработваема земя. Освен това, в резултат на тези промени, огромни площи обработваема земя годна за производство на храни бяха декатегоризирани. Днес приблизително 19% от обработваемата земя в Китай е негодна за посев поради замърсяване. Според експертни оценки 10% от обработваемата земя в Китай е замърсена с тежки метали като живак, олово, никел и кадмий от работата на голям брой фабрики и фермери използващи токсични торове и пестициди. Според доклад на китайското Министерство за защита на околната среда и Министерството на земите и ресурсите от 2005 г. на почвите в Китай показва, че 16,1% от земята в страната е замърсена и 19,4% от земята годна за производство на храни. Също така в 1,1% от обработваемите земи замърсителите са в концентрация четири до пет пъти над максимално допустимите стойности. Голяма част от замърсителите, над 80%, са с неорганичен произход. Освен силно замърсените почви допълнителни 11,2% от почвите годни за употреба на храни са слабо замърсени. Най-голяма част от силно замърсената земя се намира в силно индустриализираната източна част на страната. Замърсяването с тежки метали е в юго-западната част на Китай. Опасност за населението е отглежданите култури в тези региони да попаднат на пазара. Такъв е случая в периода 2009 - 2013 г. с хиляди тонове ориз заразени с кадмий и в следствие продадени на пазара за храни. В този случай избора на страната не е голям. Необходимостта от храни може да се консумира чрез внос и рационално използване на незаезнатите земи в страната. Освен това населението на Китай се увеличава с 0,5% на година, което представлява нови седем милиона жители всяка година.

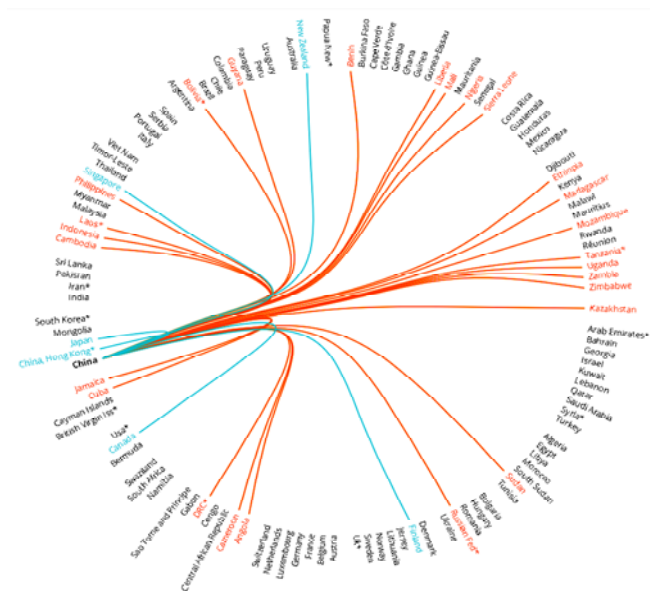

2. Инвестициите в земя зад граница

Значителното нарастване на китайските инвестиции в глобален мащаб е в широк спектър, от инфраструктурни проекти, добив на енергийни източници и други изкопаеми. Китайски компании участват в инженерингови проекти и производствени дейности в конкуренцията на фирми от Западния свят. Нуждите на Китай от ресурси не се ограничават до ресурси за само индустрията с цел поддържане на икономическия растеж, стимулират се и инвестиции в обработваема земя практически във всички годни за това зони в цял свят. Икономическият растеж на страната постави под продължителен натиск добива на собствени ресурси. Днес в 21% от световното население е концентрирано в Китай, страната притежава само 8,5% от наличната обработваема земя в света както и 6,5% от запасите на вода. Недостига на храна и вода за населението в страната са аргумент в полза на правителствените политики за увеличаване на производството на храни в страната и извън нея.

След 2006 г. Китай се превърна в основен търговски партньор на пазара на земеделска земя на световния пазар. Инвестициите на Китай зад граница в обработваема земя нарастват поради трудности за осигуряване на адекватно количество храни на нуждите на населението на територията на страната. Инвестициите в обработваема земя зад граница са алтернатива за китайското правителство да повиши продоволствената сигурност на страната. Закупуването или лизинговането на земя са съсредоточени предимно към Африка, Азия, Ю. Америка. От 53 държави в Африка, фирми от Китай са инвестирани в 18. Инвестициите са насочени в секторите селско стопанство, горско стопанство и индустриални обекти. Конкуренцията между Китай и други развити страни за достъп до обработваема земя в Африка например, е повод страната да бъде обвинена в заграбване на земеделска земя. Всъщност сътрудничеството на Китай със страни от Африка датира от 60-те години на миналия век. Освен това дока-

зателствата, че китайски фирми изнасят произвежданата продукция в Китай не са подкрепени с данни. Произведената продукция се реализира на местния пазар.

Сигурността на доставките на храни за вътрешния пазар е сред мотивите Китай да закупува обработваема земя в държави, които също имат проблеми с продоволствената сигурност. Китайски инвестиции могат да се срещнат в страни, които получават помощи от ООН по Световната програма за храни. Липсата на данни прави задълбочено изследване по-трудно и е трудно да се установи дали произведените храни се изнасят в Китай.

Политиката на китайските компании по отношение инвестициите в Африка се различават от тези на фирми от Западния свят. Западните компании масово губят позиции поради силната конкуренция на китайски фирми. Судан е такъв пример. Освен закупуването на петрола от Южен Судан, китайските фирми предлагат изграждане на инфраструктура както и инвестиции в здравеопазването на страната. Това е непосилно за западните конкуренти.

По отношение придобиването на обработваема земя в Африка, китайските компании не са единствения присъстващ на пазара там. Земя се купува от фирми от Ю. Корея, Индия някои арабски страни и др. Изградените мега ферми от силни корпорации освен земята използват и евтин труд за производство на храни. Индийски компании, субсидирани от правителството, купиха хиляди хектари земя в Кения, Етиопия, Мадагаскар, Сенегал и Мозамбик, където произвеждат ориз, захар, царевича и леща, които се изнасят към Индия.

Китай получава достъп до източници на храни и чрез други схеми. Правителството на страната предлага развитието на инфраструктура срещу достъп до огромният китайски пазар.

Според доклад на International Food Policy Research Institute за периода 2006-2009 г. базираната в Лондон корпорация Longho придобива 25 000 хектара за отглеждане на ориз в Ангола. Китай си осигурява 2,8 млн. хектара за производство на биогорива в Демократична република Конго. Катар придобива чрез лизинг и срещу инвестиции в пристанищна инфраструктура в Кения 20 000 хектара за производство на плодове и зеленчуци.

3. Инициативата 16+Китай¹ като възможност за увеличаване на търговията с храни между България и Китай

Последните няколко години Китай показва засилен интерес към страните от Централна и Източна Европа като по този начин се подчертава желанието за активиране на икономическите и търговски отношения. От друга страна се поощрява развитието на сътрудничеството в областта на културата, образованието, науката и туризма. Чрез инициативата за Централна и Източна Европа инвестиции със страна на произход Китай ще бъдат насочени в няколко направления – стимулирането на инвестиционния процес и търговията, разширяване на сътрудничеството във финансовата сфера, разширяване сътрудничеството в науката, технологиите, иновациите, защита на околната среда и енергетиката.

България приема инициативата като допълваща партньорството Европейски съюз – Китай. Най-важния резултат от инициативата за участващите страни, така и за България, е нарастването на инвестициите от Китайска страна и същевременно отваряне на китайския пазар за стоки от България. Стандартна търговска практика за Китай е да предлага достъп до огромния си вътрешен пазар срещу преки инвестиции с конкретния си търговски партньор. България е заинтересована точно от използването на такъв механизъм – инвестиции срещу достъп до пазара. Основна цел за България е привличане на Китай като страна инвеститор в участие в национални инфраструктурни обекти като пътища, железопътни линии, пристанища, летища и други. В обхвата на търговските споразумения за осигуряване на достъп до пазара попадат и храните. Земеделската земя е крайно ограничена и това изисква постоянна необходимост от осигуряване на селскостопански продукти и храни чрез внос. Възможностите за увеличаване на търговията между Китай и България са в групите стоки като – млечни, месо, вино, мед и други.

Освен това е заявен интерес от китайски фирми за инвестиции в селско стопанство и хранително-вкусовата промишленост в България. Естествено големите разстояния между двете страни са ограничаващо условие и правят по-перспективна търговията със стоки, които подлежат на обработка и са с по-дълъг срок на годност. Положителен факт за България е концесионирането на пристанище Пирея от Китай 35 години. Китай заявява да развие пристанище Пирея като най-голямото в Средиземноморието. Освен това Китай изрази интерес и към пристанището в Солун и към гръцката железопътна компания.

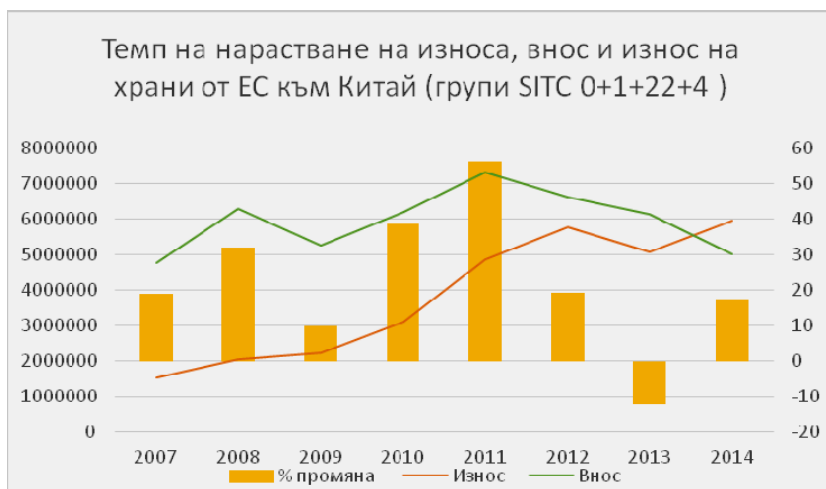
Небалансираната търговия между ЕС и Китай означава и дисбаланс в разходите за транспорт в двете направления. Цените от Европа към Китай са по-ниски сравнени с тези в обратната посока. Освен всички други улеснения за търговия, производителите на храни в България могат да разчитат и на евтин транспорт до Китайски пристанища.

¹ В инициативата са включени: Полша, Унгария, Чешката република, Словакия, Латвия, Литва, Естония, Словения, Румъния, България, Сърбия, Босна и Херцеговина, Черна гора, Албания, Македония + Китай.

4. Търговия с храни между ЕС и Китай

Китайският пазар на храни е приет като един от най-динамичните и един от пазарите с най-висок потенциал за ЕС. Ребалансирането на китайската икономика след кризата включва и мерки като драстично намаляване на вносните мита на стоки за крайно потребление, включително и храни. Това ще повлияе и върху конкурентоспособността на износа на храни от ЕС.

Същевременно въпросите, възникващи около продоволствената сигурност на страната все още предстоят да се решават. Търговията с храни между ЕС и Китай се основава на взаимен интерес. Китай се стреми да поддържа продоволствената си сигурност докато ЕС търси нови експортни дестинации. В условията на ограничения за износ към Русия, ЕС е принуден да търси нови възможности. Стремещт на Китай да произвежда достатъчно храна за нарастващото си население е проблем, разпознат от дълго време. Около една пета от световното население живее в Китай и може да разчита само на една петнадесета от обработваемата земя в света за производство на храни. През 50-те години на 20 век Китай беше нетен износител на храни, през 60-те години вноса на зърно беше незначителен. Колебанията при вноса продължиха и през 70-те и 80-те години, за да се стигне до 1995 г., когато вноса на зърно достигна 20 млн. тона. След този период Китай се стреми да запази по-високи нива на самодостатъчност по отношение на продоволствената сигурност. Основно предизвикателство пред страната е да осигури баланс между търсено и предлагано количество храна. Китайското население не само нараства, то се премества в градовете и става по-богато. Това означава, че търсенето на протеини от месо ще се увеличава бързо. Аргумент в подкрепа на това твърдение е и очакването средната класа в Китай да нарасне до 630 млн. души през 2022 г.

Износа на храни от ЕС за Китай се развива динамично и отбелязва стабилен ръст. През 2005 г. износът на ЕС15 за Китай достига 1,214 млрд. долара, което е с 528 млн. долара повече или 77% повече от нивото от 2001 г. Средно годишният растеж на износ на храни от ЕС към Китай за периода 1990-2000 г. беше 4,6% като за периода 2000 – 2015 г. е средно 18,4% за година. Прогнози на автори като Huan-Niemi, Niemi² се оказаха консервативни тъй като те допускаха, че износа на храни от ЕС към Китай до 2010 г. може да достигне 2 млрд. долара но това равнище е достигнато още през 2008 г.

Темповете на ръст на износа на храни от ЕС към Китай се очаква да продължат възходящият си тренд. За сравнение през 2013 г. износа на храни в световен мащаб е нараснал с 3%. За същия период от ЕС са изнесени храни на стойност 566 млрд. долара.

Освен позитивните параметри на стойностите на параметрите са налице и други фактори а влияние върху търговията на страните от ЕС с Китай. Китай все още няма търговско споразумение за свободна търговия с ЕС. Сключват се такива споразумения след сепаративни преговори с отделни страни членки на ЕС. Инициативата 16+ Китай е ясен знак за това.

4.1. Потенциал пред България за търговията с храни с Китай

Китай и Турция са най-големите и традиционни експортни дестинации за България извън ЕС. Китай е най-големият търговски партньор на България от Югоизточна Азия. През 2012 г. износът ни за азиатската страна, изчислен в щатски долари, нараства с 88%, което нарежда Китай на второ място след Турция сред експортните ни дестинации извън ЕС.

За периода януари-декември 2012 г. стокообменът нараства с 29% в сравнение с 2011 г. и се равнява на 1738.5 млн. щ.д., от които български износ 761.5 млн. щ.д. (+88.2%) и внос от Китай 977.0 млн. щ.д. (+4%). През 2013 г. стокообменът между България и Китай достига 1.884 млрд. щ.д. (увеличение от 8.4% спрямо 2012 г.), от които български износ за Китай 864 млн. щ.д. (ръст от 13.4%) и внос от Китай 1.020 млрд. щ.д. (ръст от 4.5%). През първото тримесечие на 2014 г. двустранната търговия възлиза на 470.4 млн. щ.д. (+17.7%), от които български износ за Китай 193.4 млн. щ.д. (+23.6%) и внос от Китай 277.0 млн. щ.д. (+14.0%)

Значителното нарастване на българския износ за Китай през последните години се дължи на увеличения износ на рафинирана мед и медни сплави, които формират над 50% от износа ни за азиатската страна.

² Huan-Niemi E., Niemi J. (2008) Empirical analysis of agricultural trade between EU and China: Explanation behind China's growing agrifood imports. European Association of Agricultural Economists 2008, International Congress, August 26-29, 2008, Ghent, Belgium

³ Lord M (1991) Imperfect Competition and International Commodity Trade: Theory, Dynamics and Policy Modelling. Oxford University Press, New York. 403 p

Инвестиции на Китай в България

Година	Млн. евро
1996	0.0
1997	0.0
1998	0.0
1999	0.0
2000	0.0
2001	-0.3
2002	0.2
2003	0.4
2004	5.7
2005	0.6
2006	0.6
2007	1.2
2008	1.9
2009	1.7
2010	5.3
2011	49.2
2012	40.6
2013	5.9

Пред България като страна традиционен производител на храни перспективите са ясни. Китайската концесия на пристанище Пирея го трансформира. Увеличи се стокооборота а пристанището в пъти, както и постъпленията за бюджета на Гърция.

Как България може да се възползва от създалата се ситуация?

Небалансираната търговия между ЕС (включително и България) и Китай предоставя възможности пред страната. Освен това през 2015 г. Китай ще намали вносните мита на стоки за крайно потребление средно с повече от 50%. По този начин страната ще стимулира вноса и намали износа с цел да балансира външната си търговия. Капацитета на плавателните съдове обратно към Китай не се използва напълно. Цените за транспорт до Китай следователно ще са благоприятни за износителите. Пристанище Пирея и перспективите за китайска концесия на пристанище Солун разкриват потенциал, който може да бъде оползотворен от български производители.

Изводи

Предпоставките за увеличаване на търговията с храни между ЕС и Китай са обусловени от постоянно нарастващо население на Китай, изключително лошото съотношение обработваема земя/човек от населението, развитието на транспортните технологии и желанието на китайската страна да балансира търговията си. България може да извлече повече ползи от колкото рисковете от включването си в инициативата 16+Китай.